

(ראה שער)

רא היה דבר, בשנותיו הראשונות של ישראל רודולף קסטנר, שיעד כי הילד היהודי, יליד העיר קלוז' שבהונגריה, יגמור את חייו כקרבן רצח פוליטי בתל-אביב. אלה שהבחינו בכשרונותיו של קסטנר באותם הימים ניבאו לו עתיד נוח וחלקי, כעסקן הקהילה היהודית של עירו או בש"ר רות התנועה הציונית.

רודולף קסטנר היה תלמיד גימנסיה בן 16, כאשר הצטרף לתנועת הנוער הציונית אביבה באריסיה של קלוז'. במהרה גם מצא מקום במערכת אוי"קט (המזרח החדש) עתונה של הקהילה, ככתב ספורט. מאוחר יותר, אחרי שפרצה סערת המשפט הגדול וד"ר ישראל קסטנר היה נאלץ לעזוב את תפקידו כדובר משרד הקיצוב של דב יוסף וכעורך השידורים ההונגריים של קול יש-ראל, שוב מצא מקלט באוי"קט, שעבר עם עורכיו החדשים לתל-אביב.

רודולף קסטנר הצעיר הועסק במערכת העתון הציוני ככתב לענייני ספורט. אולם לא עבר זמן רב לפני שהכתב המתלמד היה לכוכב — לא רק בשדה העיתונות, אלא בשדה העסקנות הציונית של קהילת קלוז'. כי רודולף קסטנר היה מחונן בכשרון הנדיר של קשירת קשרים טובים. הוא ידע למצוא את הגישה הנכונה לגדולי הארץ, לשמוע את אשר בניהם ולעיתים קרובות גם להשיג מיצ עליהם.

בזכות קשרים אלה הציל קסטנר יהודים ממאסר, צייד עולים ברוכנים מזויפים, ביטל את גזירת המלך קארול על סגירת אוי"קט, השיג רשות מהממשלה להחזיק הכשרות חנוציות בקלוז', שעה שכל פעי קול ציונית היתה אסורה תכלית האיסור בכל יתר חלקי הארץ. ובני קהילתו הכירו והעריכו את כשרונותיו של קסטנר, בהם השתמש טובות כל הקהילה, מבלי לדרוש לעצמו תמורה חומרית. כי רודולף קסטנר, שהמשיך בינתיים את לימודיו וקיבל תואר דוקטור למשפטים, ראה בשתדלנות היהודית המסורתית יעוד עליון בחיים.

לא עברו שנים רבות והשתדלן המוצלח מקלוז' נקרא לייצג בפני הפרלן מאות אלפים מבני עמו. היה זה במחמת העולם השנייה, כאשר גייסות הנאצים השתלטו על הונגריה והחלו בהשמדת השטתית של הקהילה היהודית, בת 800 אלף הנפש.

★ ★ ★

המישחק עם השטן

מהיגיו היהדות של הונגריה לא היו מוכנים להתמודד עם סכנת השואה. הם פשוט לא האמינו כי בארצם הנאורה עלול לקרות דבר כה בלתי מתקבל על הדעת כמו השמדת אורחים בני דת משה. כאשר בא קסטנר לבדושט, בעת כניסת הנאצים להונגריה, מצא את המנהיגות הרשמית של הקהילה מתנוונת בין תקוה עיוורת ליאוש. איש מחבריה לא היה מסוגל לעשות משהו לקידום פני הרעה.

קסטנר נטל את התפקיד על עצמו. הוא הקים את ועדת ההצלה וניגש לפעור לה, עור לצעירים יהודיים שגויסו לגרודי עבודה, לפליטים שברחו מפולין ומצ'כוסלובקיה — הכל בכוח השתדלנות. כי קסטנר, העסקן שגילם את השאיפה היהודית הגלוית למצוא תמיד את הפשרה החלקה אל לב הפריץ, לא היה מסוגל לחשוב במור נחים של מרד, בריחה, התקוממות. הוא קשר קשרים גם עם הנאצים וקיווה כי בדרך זו יצליח לעזור לבני עמו.

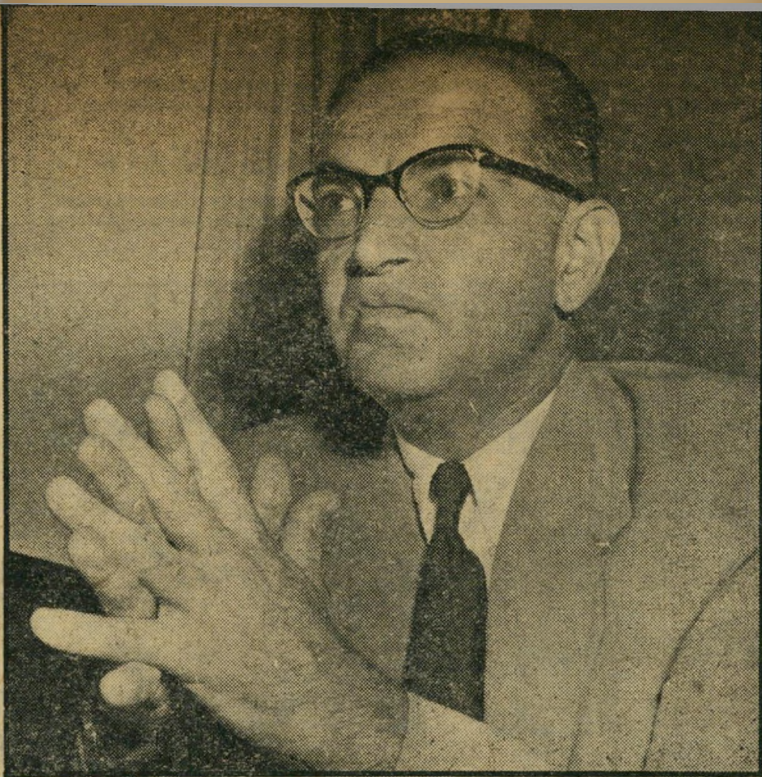
אך המישחק עם השטן הוא תמיד מישחק מסוכן. בסופו של דבר, נלכד קסטנר ברשת השטן, שהשתמש בו ככלי להשמדת את אותם היהודים שקסטנר ביקש להציל.

★ ★ ★

יום הדין האמזרי

כי זה נשאר חבוי בבכי העבר של שנות השואה. עם תום מלחמת העולם היצע קסטנר ארצה ובמשך כמה שנים לא שם איש לב אליו במיוחד. הוא היה פקיד ממשלתי בכיר, מועמד מפא"י לכנסת השנייה, איש מסוגר בעצמו אך רגיל בהחלט, שגר בדירה תל-אביבית צנועה, עם אשתו ובתו הקטנה.

אמנם היו אנשים מבני מולדתו ההונגריה שידעו כי לד"ר קסטנר היה עבר. אך העבר היה רחוק, קבור בבכי השכחה של שנות הזוהרה, ואיש כמעט לא רצה להעלותו מ"חודש. עד אשר קם ישיש ירושלמי עיקש, בשם מלכיאל גרינוואלד, והפנה את התעני

ד"ר קסטנר, כפי שצולם בשעת שיחה עם עורכי העולם הזה, למרות ניגודי השקפות, היה הד"ר קסטנר משוכנע באובייקטיביות ובחוסר משואהפנים של העתון.

חיו של ד"ר ישראל קסטנר הגיעו לקיצם הטראגי. הוא החל את צעדיו כשליח ציבור מסור, והסתבך באחת הפרשות המחלחלות ביותר בתולדות העם היהודי. אך גם אחרי מותו, לא חדל שמו מלהיות מרכז של וויכוחים והתנצחויות. כי לתעלומה הראשונה של ימי השואה של יהדות הונגריה, נוספה עתה תעלומה חדשה: מי היה מעוניין ברצח ד"ר ישראל קסטנר?

הסודר המר

האב והבת. אחד מצילומי האחרונים של ד"ר קסטנר, בחברת בתו היחידה, שושנה, על מרפסת ביתו בתל-אביב. בשנים האחרונות מיעט לבלות מחוץ לביתו.

ינות הציבור עשר שנים אחורה. אולם גם אז, לא היה נקרע מסך-השיחה — לולא בחר היועץ המשפטי לממשלת ישראל לי עשות זאת בבית-המשפט.

וכך הגיע יום הדין האמזרי. מעשיו של קסטנר הועלו מתחים הנשיה, ולעניי אורחי המדינה הנדהמים שוב צויירה מסכת מק-פיאהדמים של גיטאות, פוגרומים וכבשנים. ועל רקע המסכת הקודרת החלו מצטיירים בצבעים עגומים מעשייהם של מנהיגיו הרש-מיים של עם ישראל, באותה תקופה אפילה.

הגילויים על קשריו של קסטנר עם קציני ההשמדה קורט בכר ואייכמן, היו מדהימים בפני עצמם, ונשיא בית-המשפט המחוזי היה נאלץ לקבוע, מתוך צער עמוק, כי קסטנר מכר את נשמתו לשטן. אולם חלקו של קסטנר האיש, הפך להיות חלק צדדי של הבירור הנורא. אל מרכז הבמה ההיס-טורית נגררו מנהיגי הישוב העברי בארץ-ישראל וראשי הסוכנות היהודית מאותם הימים.

שמותיהם של שרת, אהוד אבריאל, אליהו דובקין, יואל פלגי וחצי תריסר אישים אחרים נרשמו בפרוטוקולים. לראשונה נודע לציבור על שליחותו של יואל בראנד, ה-עסקן היהודי-הונגרי שנשלח על-ידי הנאצים, כדי להציע לבעלות הברית עיסקה מסחרית להצלת חי יהודים. בראנד לחה על-ידי שליח הסוכנות אהוד אבריאל, מתורכיה עד לגבול הסורי — ושם הופיעו קצינים בריטיים ש-עצרו אותו.

שליח היהדות המושמדת, העצור בידי הבריטים, הובא למשה שרת בעיר חלב, ומסר לו את הצעת הנאצים. ממקום מעצרו בקהיר גם כתב לנשיא ההסתדרות הציונית, הד"ר חיים וייצמן, כדי לעורר אותו לפ-עולה. לשוא. זעקתם של יהודי הונגריה לא הגיעה לאוני העולם, שום נסיון מעשי לא נעשה להציל את אלה מהם שאפשר היה אולי להציל.

★ ★ ★

אין מנוס

משפט שהחל כתביעה שיגרנית של אורח אלמוני על הוצאת דיבה, הפך לפתע להיות משפטם הגדול של מנהיגי הישוב מימי השואה. ההאשמה הנוראה שהסתברה נגדם, מתוך עשרות העדויות ה-מוצעות, היתה כי גם הם מכרו את נש-מתם. אמנם לא לשטן הנאצי, אלא לפרץ האנגלי. וכדי לא להרגיז את האנגלי, שלא רצה להציף את הארץ בפליטים יהודיים, התניקו שתדלני תל-אביב וירושלים את זע-קת יהדות הונגריה, שלא ערבה לאוני ה-אדונים בלונדון.

להזים האשמה זו, הטיל המשטר את כל כובד משקלו למערכה המשפטית. אולם לא היה למעשה מנוס: התמונה הקודרת הלכה והצטיירה בפרטי פרטיה, עד כי לא נשאר מיפלט מן המסקנה המדכאה שנתבקשה, על מעשייהם העלובים של מנהיגי המוסדות הלאומיים באותו מיבחן טראגי.

על כן, כאשר נתן בית-המשפט המחוזי את פסק-דינו החמור, היה ברור כי אותם המנהיגים יעשו את הכל, כדי לדחות את בירור החלק הלא-קסטנרי של פרשת קסטנר. הוגש העירעור לבית-המשפט העליון, שאיר טיית טחנותיו נראתה כעגון הצלה אחרון, והשם קסטנר ירד בהדרגה מעל סדר היום, שהיה גדוש מאורעות מסעירים אחרים. ואז, כרעם ביום בהיר, נשמעו הדי שלוש יריות בשדרות עמנואל בתל-אביב, וד"ר ישראל קסטנר נפל מתבוסס בדמו.

★ ★ ★

מי לא?

בכל חקירת פשע, ושאלות כמה שא-לות יסודיות, כדי לקבוע מי ביצע את הפשע. ישנה, ראשית, השאלה האלימינטרית: מי לא יכול היה לביצע את הפשע?

במקרה זה, מצביע ההגיון על:

● **יוצאי הונגריה.** בשבילם, לא היתה פרשת קסטנר פרשה חדשה. האירועים אירעו לפני 15 שנה-כמעט, ואילו הבירור המשפטי המסעיר נערך לפני שלוש שנים. אם מישהו מבין יוצאי הונגריה בארץ שיגן מחשבות מסולפות של עשיית נקמה, יתקשה ההגיון להסביר מדוע לא עשה זאת אז, בסערת-רוחו, והעדיף לדגור על חימתו במשך שנים ארוכות כל כך.

● **אלה שראו בקסטנר אחראי למעשי שיתוף פעולה עם הנאצים.** תוגים אלה מעולם לא ראו בקסטנר-האיש אויב או מתנגד, ותמיד שמו את הדגש על